

М. Гринців

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ ОСОЗНАННОЙ САМОРЕГУЛЯЦИИ БУДУЩИХ ПРАКТИЧЕСКИХ ПСИХОЛОГОВ В ПРОЦЕССЕ УЧЕБНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье проанализированы особенности развития осознанной саморегуляции в процессе учебно-профессиональной деятельности. Определены важнейшие функциональные звенья структуры осознанной саморегуляции, а также основные факторы и условия развития осознанной саморегуляции и их роль в оптимизации учебного процесса в образовательных учреждениях. Представлены результаты эмпирического исследования стилистических особенностей саморегуляции студентов-психологов как составляющей саморегулятивных процесса.

Ключевые слова: саморегуляция, осознанная саморегуляция, аспекты и этапы осознанной саморегуляции, методика "Стилистика саморегуляции поведения человека-98" В. И. Моросанова, Е. М. Коноз.

M. Grintsiv

PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF THE CHARACTERISTICS OF SELF-CONSCIOUS FUTURE PSYCHOLOGISTS IN THE EDUCATIONAL AND PROFESSIONAL ACTIVITIES

This paper analyzes the features of conscious self-regulation in the process of teaching and professional activities. And the most important functional link structure of conscious self-regulation, as well as basic factors and conditions of conscious self-regulation and their role in the optimization of teaching process in educational institutions. The results of an empirical study of the stylistic features of self-regulation of psychology students as part samorehulyatyvnoho process.

Keywords: self-regulation, conscious self-regulation, aspects and stages of conscious self-regulation technique "Stylistic self-regulation of human behavior-98" V. Morosanova, E. Konoz.

УДК: 159.9.072.433

Г. Гулько, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

А. Лісова, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОБДАРОВАНОГО ПІДЛІТКА

У статті визначаються сучасні тенденції трактування мотивації досягнення та соціалізації особистості з позиції вітчизняних та зарубіжних вчених. Ставиться проблема наявності, причин та наслідків зв'язку структурних компонентів процесу соціалізації особистості із провідними мотивами навчання. Наводяться результати емпіричного дослідження рівня соціалізованості та структури навчальної мотивації підлітків.

Ключові слова: мотивація досягнення, соціалізація, підлітковий вік, освітній простір, структура навчальної мотивації, структура соціалізації, обдарованість.

Актуальність. Аналіз психологічної літератури свідчить про те, що проблема мотивації досягнення знайшла відображення у працях зарубіжних (Д. Аткинсон, Д. Макклелланд, Х. Хекхаузен, М. Ш. Магомед-Емінов, Д. Мацумото, А. Мехрабін та ін.) та вітчизняних (Т. О. Гордєєва, Е. П. Ільїн, Т. С. Кудріна та ін.) вчених, в яких розкрито сутність мотивації досягнення, її функції, види, форми, структура та чинники, які обумовлюють її розвиток. Проте, проблема зв'язку процесу соціалізації та мотиву досягнення обдарованого підлітка ще не знайшла достатнього висвітлення в літературі.

Мета роботи – виявити зв'язок між структурними елементами соціалізованості особистості та певними видами мотивів. **Об'єктом дослідження** нами було обрано процес соціалізації обдарованих підлітків. **Предмет дослідження** – зв'язок мотивації та соціалізації учнів.

Завдання роботи:

Проаналізувати сучасні тенденції трактування понять соціалізація та мотивація досягнення.

Визначити рівень соціалізованості та структуру навчальної мотивації учнів.

Виявити зв'язок активності соціалізації обдарованих підлітків та провідних мотивів навчання.

На сьогодні мотивація як психічне явище трактується по-різному. В одному випадку – як сукупність факторів, що підтримують і направляють, тобто визначають поведінку (К. Мадсе, Ж. Годфруа), в іншому випадку – як сукупність мотивів (К.К.Платонов), у третьому – як спонукання, що викликає активність організму й визначає її спрямованість. Крім того, мотивація розглядається як процес психічної регуляції конкретної діяльності (М. Ш. Магомед-Емінов), як процес дії мотиву і як меха-

нізм, що визначає виникнення, напрямки і способи здійснення конкретних форм діяльності (И. А. Джидарьян), як сукупна система процесів, відповідальних за спонукання й діяльність (В. К. Вілюнас) [3, с. 35-40; 5, с. 19-22].

Терміном "мотивація" у сучасній психології позначаються як мінімум два психічних явища: 1) сукупність спонукань, що викликають активність індивіда, тобто система факторів, що детермінують поведінку; 2) процес утворення, формування мотивів, характеристика процесу, що стимулює й підтримує поведінкову активність на певному рівні [1].

Одним із різновидів мотивації є мотивація спрямована на досягнення. Мотив досягнення на сьогоднішній день найбільше добре вивчений. Ще в 1938 р. Г. А. Мюррей включив його у свій список потреб під ім'ям "потреби досягнення". Він описував цю потребу у такий спосіб: "Справлятися із чимсь важким. Справлятися з фізичними об'єктами, людьми або ідеями, маніпулювати ними або організовувати їх. Робити це настільки швидко й незалежно, наскільки це можливо. Переборювати перешкоди й досягати високого рівня. Перевершувати самого себе. Змагатися з іншими й перевершувати їх, збільшувати свою самоповагу завдяки успішному застосуванню своїх здатностей" [8, с. 201-205].

М. Ш. Магомед-Емінов, зазначаючи, що в області дослідження мотивації досягнення намітились два діаметрально протилежних підходи до її трактування (динамічний, що ігнорує значення пізнавальних процесів, та когнітивний, що абсолютизує роль інформаційних, пізнавальних процесів), вважає, що перспективним є дослідження мотивації досягнення як складної системи інтегрованих в єдине ціле афективних та когнітивних процесів. Він запропонував системно-динамічну мо-

дель, яка дозволяє описати специфіку процесуального розвитку мотивації.

М. Ш. Магомед-Емінов виокремлює чотири основні функції мотиву: ініціацію, селекцію, регуляцію виконання, переключення. Структура мотивації поділяється на чотири структурні компоненти відповідно до чотирьох основних функцій, які мотивація здійснює в діяльності як в складнішій метасистемі, що її включає [5, с. 95-114].

У процесі подальших досліджень у межах цього мотиву було виявлено дві незалежні мотиваційні тенденції: прагнення до успіху та прагнення уникнути невдачі (Дж. Аткинсон, Д. Макклелланд, Х. Хекхаузен).

Мотив досягнення успіху – це стійке прагнення особистості до досягнення високих результатів у якій-небудь діяльності. Для таких людей характерна висока активність, упевненість у собі, висока самооцінка. Прагнучи до успіху, вони ставлять більш складні завдання, більшою мірою ризикують, підвищують рівень своїх досягнень.

Мотив уникнення невдачі виділений з мотиву досягнення. Головне спонукання людини – це прагнення уникнути невдачі. Такі люди вибирають найчастіше легкі завдання, тому що бояться виявитися незадоволеними. Вони можуть вибирати й дуже важкі завдання, тому що невдача в цьому випадку не сприймається як особистий неуспіх, а лише як наслідок обставин [1, 2].

Експериментальним шляхом було виявлено, що з основними тенденціями мотивації досягнення (прагнення до успіху чи уникнення невдачі) пов'язані різні поведінкові стратегії. Так, при переважанні мотиву досягнення успіху, в поведінці людини відсутня тривога з приводу можливих невдач і спостерігається прагнення до здійснення діяльності в ситуаціях, результат яких не може бути заздалегідь визначений і залежить від індивідуальних здібностей. Для людей з переважанням мотиву уникнення невдачі характерним є вибір діяльності, результат якої меншою мірою залежить від індивідуальних здібностей, для них також характерна виражена тривога у зв'язку з можливими невдачами й потреба уникати ситуації, результат якої невизначений [5, с. 138].

Д. Мацумото виокремлює дві форми мотивації досягнення: індивідуально та соціально орієнтовану. Індивідуально орієнтована мотивація досягнення зазвичай має місце в західних культурах, наприклад, у США. Індивід прагне до успіху заради свого власного "Я". В китайському ж суспільстві набагато більш поширеним є соціально орієнтована мотивація досягнення. За такої форми мотивації індивід прагне до успіху заради релевантного оточення, наприклад, заради членів родини. Китайський студент може старанно вчитись, щоб бути прийнятим до престижного університету і потім влаштуватися на роботу в провідну компанію. З поведінкової точки зору, можливо, й немає відмінностей між китайським та американським індивідом, який також прагне до успіху у навчанні та на роботі. Проте у випадку китайців кінцевою метою може бути не особиста кар'єра, а завдання більш колективістичного або взаємозалежного характеру. Взаємозалежні цілі можуть включати в себе зміцнення соціального положення своєї родини, виправдань очікувань членів сім'ї або власного почуття обов'язку перед батьками, які пішли на великі жертви, щоб виховати та підтримати студента. Інакше кажучи, прагнення до успіху в китайського студента має набагато глибше соціальне коріння та не обов'язково відображає його бажання збагатити або "просунути" власне "Я", що підтверджено даними Д. Бонда. Зокрема, він оцінював різні рівні мотивації серед китайських студентів і виявив, що вони демонструють підвищений рівень соціально орієнтованої мотивації досягнення порівняно з індивідуально орієнтованою [6].

Поняття мотивації досягнення розглядається вже давно і на сьогодні налічує декілька теорій, які пояснюють її структуру та взаємозв'язок з іншими особливостями і сферами особистості. Окрім того багато сучасних вчених проводять дослідження з метою всебічного вивчення даного питання, а саме особливостей, чинників, наслідків мотивації досягнення у повсякденному житті людини.

Одним із варіантів розуміння мотивації досягнення разом з результатами дослідження поданий в статті "Мотиваційні ефекти в так званій ситуації перевірки здібностей та досягнення в галузі освіти", написаній Дж. В. Аткинсоном, засновником вчення мотивації досягнення. Автор провів дослідження і вивчив як високомотивовані діти складають "тести здібностей", тобто довів зв'язок між високим рівнем мотивації досягнення і високим рівнем здібностей людини. Але результати досліджень також вказують на тенденцію зменшення ефективності виконання "тестів здібностей" (test of ability) при завищеному рівні мотивації досягнення. Крім того, автор вказує, що сучасні діти більш мотивовані на досягнення ніж будь-хто інший у минулому – із збільшенням кількості інформації у вільному доступі, підвищується і бажання учнів досягнути цю інформацію в повному обсязі [10].

Річард де Чармс вивчає походження здібностей в контексті мотивації досягнення та особистісні чинники цього явища. Ним представлені різні параметри, з яких складається мотивація досягнення, які впливають на результат будь-якої дії людини. Автор описує причинно-наслідковий зв'язок між рівнем виконання шкільних тестів та попередньою тренуваністю учнів в прагматичній і епістеміологічній парадигмах, і приходять до висновку, що в реальному світі та науці ми керуємося прагматичною парадигмою, тому що епістеміологічна парадигма не може дати нам адекватне пояснення не тільки що це таке – наше досліджуване явище, – але і як і чому це працює. Крім того, важливим є те, що коли ми вивчаємо мотивацію досягнення і виконуємо експерименти в цій сфері, ми повинні враховувати всі параметри, які входять у повсякденну структуру нашої ідеї чи гіпотези [9, с. 27, 33].

К. Т. Хілл (в статті "Мотивація, оцінка і освітня політика тестування") досліджує процедуру тестування в освітньому середовищі, яка включає правила, індикатори, обставини і політику тестування. Автор представляє результати тестування різних груп учнів по класах: високо, середньо і низькомотивовані, з високим і низьким рівнем тривожності і їх результати виконання перевірки здібностей. Хілл з колегами намагалися розробити оптимальні умови щодо тестування, які включають в себе рівень мотивації досягнення (обидві тенденції – досягти успіху і уникнути невдачі), рівень тривоги, тиск часу, стиль поведінки при виконанні завдання, досвід успішного виконання таких завдань, вплив вчителя, рівень особистих збірностей в математиці і гуманітарних науках і зміст тестів. Результати показують, що високомотивовані діти, як правило, мають високий рівень тривожності, низькомотивовані – низький рівень. Коли діти виконують завдання на визначення їхніх здібностей в умовах ліміту часу вони роблять набагато більше помилок, ніж коли час не лімітується. Щоб мати високоінтелектуальних студентів і уникнути збоїв в екзаменаційній ситуації, наші школи і вчені мають спільно працювати над розробкою нової політики тестування, яка дозволить звести до мінімуму негативний вплив на продуктивність дитини і підвищити результати "тестів здібностей" [11, с. 205-211].

Існують дві тенденції мотивації досягнення – досягнення успіху та уникнення невдачі. Обидві вони мають на меті підтримання оптимального рівня продуктивності, але шляхи до цієї мети різні. Цим питанням також

займалась і М. М. Кліффорд, вона представляє аналіз теорії розчарування, теорії реактивного опору, теорії атрибуції, теорії мотивації досягнення. При цьому діти, переважаючою тенденцією яких є уникнення невдач набагато частіше відчують тривогу, що негативно впливає на подальшу їхню продуктивність. Це буває через те, що вони обирають або нереалістично складні завдання або занадто прості, успіх виконання яких не приносить задоволення і підтвердження рівня значущості власної особистості. Тенденція досягнення успіху передбачає постановку адекватних рівню здібностей задач і успішне їх виконання, що мінімізує негативні впливи і допомагає розвиватися [9, с. 107-111].

Г. Дж. Уолберг і М. Югарлі визначають основні чинники, що впливають на формування і розвиток мотивації досягнення: якість навчання, стосунки вдома та прозорість освіти. Також досліджені і основні стилі поведінки людини в ситуації досягнення. Виділяють стиль лідерства, коли особа намагається стати найкращим за здібностями в даному колективі, та персональний стиль, коли автономність стає провідною цінністю і людина ставить перед собою задачі досягти більшого порівнюючи з собою у минулому [9, с. 179-180].

Важливим для вивчення та існування людини у суспільстві є також процес адаптації. З процесом адаптації людина стикається з народження і до кінця життя: адаптація новонародженого, адаптація до дитячого дошкільного закладу, до колективного виховання, до школи, будь-якого іншого освітнього закладу (ПТУ, ВНЗ, аспірантура), до праці, трудовим і фізичним навантаженням, довкіллю, кліматичних умов, часовим поясам тощо.

Результатом адаптації виступає адаптованість, під якою в соціальній педагогіці розуміється система якостей особистості, що забезпечують успішність подальшої життєдіяльності. Адаптивна ситуація орієнтована на відновлення значущих зв'язків і відносин дитини в мікросоціумі. Вона є найважливішим механізмом соціалізації [7].

Існує багато визначень поняття соціалізації. В більшості випадків поняття соціалізації тлумачиться як процес та результат соціального розвитку людини. На думку І. С. Кона, соціалізація є сукупністю всіх соціальних і психологічних процесів, за допомогою яких індивід засвоює систему знань, норм і цінностей, що дають змогу функціонувати як повнокровному члену суспільства. У вітчизняній соціальній психології закріпилося уявлення про соціалізацію як двобічний процес, що включає в себе не тільки засвоєння, але й активне відтворення індивідом суспільних відносин (Г. М. Андрєєва, Є. Б. Весна, А. В. Мудрик, Д. І. Фельдштейн). В онтогенезі соціалізація визначається як процес оволодіння індивідом соціальним досвідом шляхом засвоєння певної системи соціальних норм, ролей в культурі, перетворення дитини на активного учасника суспільного і культурного життя [4].

Отже, сукупно, соціалізація – це розвиток людини протягом усього його життя у взаємодії з навколишнім середовищем в процесі засвоєння і відтворення соціальних норм і цінностей, а також саморозвитку і самореалізації в тому суспільстві, до якого вона належить.

Методика та процедура дослідження. Для визначення зв'язку між соціалізованістю учнів та основними мотивами навчальної діяльності було проведено дослідження обдарованих учнів ліцею віком від 13 до 17 років у кількості 179 осіб. Були використані наступні методики дослідження: "Методика для діагностики рівня соціалізованості учнів" М. І. Рожкова, яка містить наступні структурні елементи соціалізації: соціальна адаптованість, автономність, соціальна активність, моральність та загальний рівень адаптованості та методику "Структура навчальної мотивації школяра" М. В. Матюхіна.

Отримані результати та їхній аналіз:

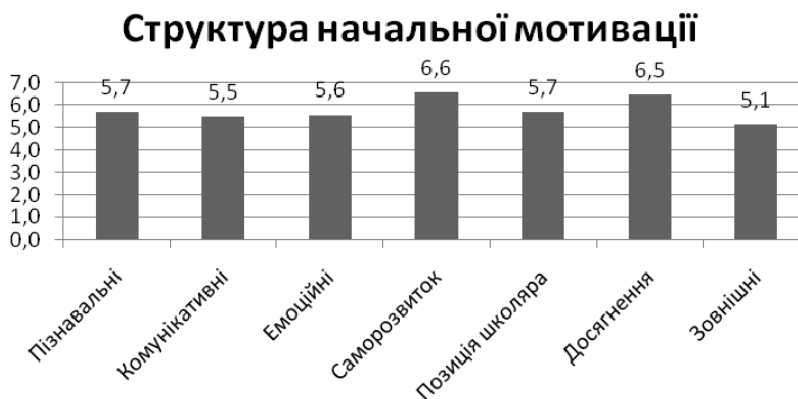

Рис. 1. Структура навчальної мотивації обдарованих підлітків

За результатами дослідження структури навчальної мотивації за методикою М. В. Матюхіна найбільш сильними мотивами навчання ліцеїстів є "саморозвиток" – пізнати себе, створити уявлення про себе, структуру своєї особистості, усі її грані, і в подальшому розвивати себе, свою індивідуальність, "досягнення" – орієнтація на досягнення цілей, успіху в діяльності, "пізнавальні" – дізнатися про навколишній світ (рис. 1.).

Рівень загальної соціалізованості учнів за методикою М. І. Рожкова склав 2,8 бали – середній рівень, всі інші складові соціалізованості також знаходилися на середньому рівні, лише соціальна активність учнів була на високому рівні (рис. 2.)

Соціалізованість більшості ліцеїстів характеризується середнім ступенем розвитку соціальної адаптовано-

сті (68,7 % учнів), середнім (49,7 %) і високим (47 %) рівнем соціальної автономності, середнім рівнем соціальної активності (52,7 % учнів) та середнім (54,7 %) з тяжінням до високого (33,3 %) рівнем з морального розвитку особистості.

За результатами дослідження методом парних кореляцій Пірсона було виявлено зв'язок між загальним рівнем соціалізованості та мотивом досягнення (коефіцієнт кореляції – 0,480, при статистичній значимості менше, ніж 0,000), а також зв'язок із мотивом "позиція школяра" (коефіцієнт кореляції – 0,443, при статистичній значимості менше, ніж 0,000). Високий рівень соціалізованості учнів залежить від переважання в структурі навчальної мотивації мотиву досягнення. Крім того, учні мотивовані на досягнення, не тільки успішно соціалізу-

ються у освітньому просторі, а також мають високі показники соціальної автономності (коефіцієнт кореляції – 0,336, при статистичній значимості менше, ніж 0,000) та соціальної активності коефіцієнт кореляції – 0,457, при статистичній значимості менше, ніж 0,000) (табл. 1). Отримані результати дають можливість казати про ва-

жливість для соціалізації учнів мотиву "позиція школяра", коли вихованець орієнтований на засвоєння способів добування знань: інтереси до прийомів самостійного придбання знань, до методів наукового пізнання, до способів саморегуляції навчальної роботи, раціональної організації своєї навчальної праці.

Рівень соціалізованості

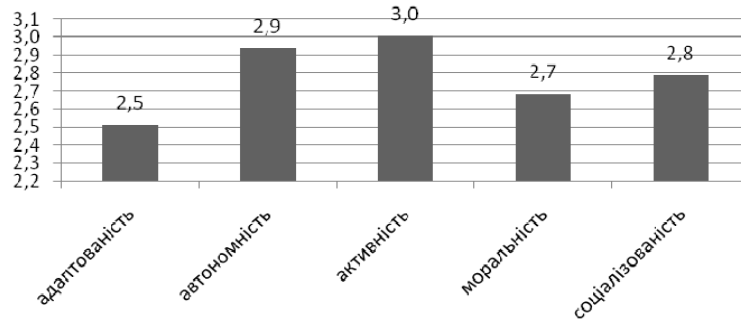

Рис. 2. Рівень соціалізованості обдарованих учнів

Таблиця 1

Результати кореляції змінних методом К. Пірсона

		Пізнавальні	Комунікативні	Емоційні	Саморозвиток	Школяра	Досягнення	Зовнішні
Адаптованість	Кореляція Пірсона	0,069	0,256**	0,235**	-0,010	0,417**	0,308**	0,321**
	Знч.(2-сторон)	0,359	0,001	0,002	0,899	0,000	0,000	0,000
	N	179	179	179	179	179	179	179
Автономність	Кореляція Пірсона	0,071	0,233**	0,100	0,048	0,081	0,336**	0,037
	Знч.(2-сторон)	0,348	0,002	0,182	0,525	0,279	0,000	0,626
	N	179	179	179	179	179	179	179
Активність	Кореляція Пірсона	0,133	0,230**	0,127	0,174*	0,218**	0,457**	-0,049
	Знч.(2-сторон)	0,077	0,002	0,091	0,020	0,003	0,000	0,514
	N	179	179	179	179	179	179	179
Моральність	Кореляція Пірсона	0,161*	0,251**	0,197**	0,144	0,402**	0,209**	0,173*
	Знч.(2-сторон)	0,032	0,001	0,008	0,054	0,000	,005	,020
	N	179	179	179	179	179	179	179
Загальний рівень	Кореляція Пірсона	0,167*	0,368**	0,256**	0,135	0,443**	0,480**	0,199**
	Знч.(2-сторон)	0,025	0,000	0,001	0,071	0,000	0,000	0,008
	N	179	179	179	179	179	179	179

Висновки. Питання мотивації досягнення є актуальною проблемою сьогодення, що впливає на розвиток людини, сучасної системи освіти, передбачає побудову оптимальної моделі виховання особистості з метою створення у неї бажання досягти успіху в будь-якій діяльності.

Мотив досягнення на сьогоднішній день найбільш добре вивчений. Ще в 1938 р. Г. А. Мюррей включив його у свій список потреб під ім'ям "потреби досягнення". Він описував цю потребу в такий спосіб: "Справлятися із чимсь важким. Справлятися з фізичними об'єктами, людьми або ідеями, маніпулювати ними або організовувати їх. Робити це настільки швидко й незалежно, наскільки це можливо. Переборювати перешкоди й досягати високого рівня. Перевершувати самого себе. Змагатися з іншими й перевершувати їх. Збільшувати свою самоповагу завдяки успішному застосуванню своїх здатностей". Також було виділено дві тенденції мотивації досягнення: досягнення успіху і уникнення невдачі (Х. Хекхаузен, Д. Макклелланд); та дві форми: індивідуально орієнтовану та соціально орієнтовану (Д. Мацумото). На думку І. Кона соціалізація є сукупністю всіх соціальних і психологічних процесів, за допомогою яких індивід засвоює систему знань, норм і цінностей, що дають змогу функціонувати як повнокровному члену суспільства.

Більшість обдарованих учнів у віці від 13 до 17 років мають середній рівень соціалізованості, та у навчанні керуються мотивами саморозвитку, досягнення, пізнання. При цьому значної різниці рівня соціалізованості та провідного мотиву навчання для кожної вікової групи в межах 13-17 років не простежувалося.

Високий рівень соціалізованості учнів тісно пов'язаний із мотивом досягнення – мотивована на досягнення дитина успішніше соціалізується у суспільстві, при цьому вона також є соціально активна та соціально автономна. вихованець, мотивований на досягнення успіху, зазвичай ставить перед собою деяку позитивну мету, активно включається в її реалізацію, вибирає засоби, спрямовані на досягнення цієї мети.

Для подальших досліджень в контексті мотивації досягнення перспективним є вивчення когнітивних аспектів розвитку мотивації досягнення в ранньому шкільному віці, на що мають бути направлені майбутні експерименти.

Список використаних джерел

1. Гордашников В. А. Образование и здоровье студентов медицинского колледжа / В. А. Гордашников, А. Я. Осин. – Изд-во "Академия Естествознания", 2009. – 228 с.
2. Зинченко В. П. Большой психологический словарь / В. П. Зинченко, Б. Г. Мещеряков. – 3-е изд., 2002.
3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб.: Изд-во "Питер", 2000. – 502 с.

4. Коваленко А. Б. Соціальна психологія : підручник / А. Б. Коваленко, М. Н. Корнєв. – К. : Геопринт, 2006. – 400 с.
5. Кудріна Т. С. Психологія мотивації: теорія та експеримент : навчальний посібник / Т. С. Кудріна. – К., 2006. – 215 с.
6. Мацумото Д. Психология и культура / Д. Мацумото. – СПб. : Питер, 2003. – 720 с.
7. Никулина О. М. Социальная педагогика / О. М. Никулина, Л. Н. Смотров. – М. : Высшее образование, 2008. – 256 с.
8. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. – СПб. : Питер, М. : Смысл, 2003. – 864 с.

9. Achievement motivation. Recent trends in theory and research / Ed. by Leslie J. Fyans Jr. – New York : Plenum Press, 1980. – P. 456.
10. Atkinson J. W. Personality, motivation, and achievement / J. W. Atkinson, J. O. Raynor. – Washington, D.C. : Hemisphere (Halsted Press/Wiley), 1978.
11. Hill K. T. The interaction of test anxiety and success/failure experiences in determining children's arithmetic performance / K. T. Hill, W. O. Eaton. – Developmental Psychology, 1977.

Надійшла до редколегії 05.11.14

Г. Гулько, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

А. Лисова, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

РОЛЬ МОТИВАЦИИ ДОСТИЖЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ СОЦИАЛИЗАЦИИ ОДАРЕННОГО РЕБЕНКА

В статье определяются современные тенденции трактовки мотивации достижения и социализации личности с позиции отечественных и зарубежных ученых. Ставится проблема наличия, причин и последствий связи структурных компонентов процесса социализации личности с ведущими мотивами обучения. Приводятся результаты эмпирического исследования уровня социализированности и структуры учебной мотивации подростков.

Ключевые слова: мотивация достижения, социализация, подростковый возраст, образовательное пространство, структура учебной мотивации, структура социализации, одаренность.

G. Gulko, postgraduate

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

A. Lisova, postgraduate

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE ROLE OF ACHIEVEMENT MOTIVATION IN THE PROCESS OF SOCIALISATION OF GIFTED ADOLESCENT

The article defines the current trends of interpretation of achievement motivation and socialization from a position of national and foreign scientists. We pose the problem of the presence, causes and consequences of the influence of structural components of a socialization process on the leading motives for learning. Presented the results of the empirical research of socialization level and structure of academic motivation for adolescents.

Keywords: achievement motivation, socialization, adolescence, educational space, structure of the academic motivation, socialization structure, giftedness.

УДК 378.22.001

Т. Гура, д-р психол. наук, доц.
Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Запоріжжя

ПРОФЕСІЙНЕ МИСЛЕННЯ: МЕХАНІЗМ УСПІШНОЇ/НЕВДАЛОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ФАХІВЦЯ

В статті здійснюється аналіз ролі професійного мислення фахівця в процесі його соціалізації. Зазначається, що визначення сутності професійного мислення фахівця має ґрунтуватися на принципах системності, соціальної і особистісної зумовленості, нелінійної динамічності, професійної детермінації, єдності діяльності та мислєдіяльності, когерентності та пріоритету продуктивного типу мисленнєвої діяльності. Згідно з положеннями авторського інтегративно-мислєдіяльнєсного підходу під професійним мисленням фахівця розуміється надскладний, інтегративний, поліпроцесуальний і полісистемний феномен; особливий вид мислення, що забезпечує вирішення фахівцем проблем його професійної діяльності і професійного розвитку, функціонує на предметно-орієнтованому, діяльнісно-орієнтованому та методологічному рівнях завдяки різноманітній рефлексії.

Ключові слова: професійне мислення, мислєдіяльність, рефлексія, соціалізація, методологічне мислення.

Одним з провідних внутрішньо особистісних чинників успішної соціалізації особистості в сучасній науці визначається характер її мисленнєвої діяльності, такі властивості мислення як гнучкість, відкритість, аналітичність, критичність, самостійність та ін. Завдяки мисленню як опосередкованому, узагальненому відображенню людиною навколишньої дійсності, особливій пізнавальній діяльності, що спрямована на вирішення різноманітних, у тому числі і соціальних, професійних проблем, згідно з вітчизняною науковою традицією (П. Я. Гальперін, Г. С. Костюк, О. М. Леонтьєв, О. Р. Лурія, С. Л. Рубінштейн та ін.), відбувається оволодіння особистістю соціальності, входження людини у соціальний простір, інтеграція у різні типи соціальних співтовариств. Саме особливості мисленнєвої діяльності людини зумовлюють нелінійність, нестабільність, невідновуваність її соціалізаційних процесів. Отже, однією з актуальних наукових проблем є визначення ролі професійного мислення фахівця в процесі його соціалізації, що й є метою цієї статті.

Здійснений аналіз загальнонаукових (філософських, фізіологічних, логістичних, кібернетичних тощо) концепцій розуміння людського мислення, психологічних теорій мислення людини (асоціативної, Вюрцбургської школи, гештальт, біхевіоральної, психоаналітичної, когнітивної)

та наукових підходів щодо визначення сутності професійного мислення (діяльнісного, мислєдіяльнєсного, акмеологічного та ін.) дав підстави розробити авторську наукову позицію – інтегративно-мислєдіяльнєсний підхід до розуміння сутності професійного мислення фахівця та його цілеспрямованого розвитку.

Авторський підхід дозволяє інтегрувати основні ідеї діяльнісного та мислєдіяльнєсного підходів у розумінні сутності професійного мислення, а саме: положення про те, що, з одного боку, воно є діяльнісним за своєю природою, має однакову будову з практичною діяльністю, а його одиницями є мисленнєві дії. З іншого боку, професійне мислення є соціальною субстанцією, що існує у соціокультурному, професійному просторі, визначається соціальними нормами, нормами професійної спільноти. Вихідними положеннями інтегративно-мислєдіяльнєсного підходу є такі.

Принцип системності зумовлює уявлення про професійне мислення фахівця як багаторівневу, складноорганізовану систему відносно автономних підсистем, що перебувають у взаємодіючих зв'язках між собою, утворюють певну цілісність, єдність, яка підкоряється законам психічного, виконує когнітивну, регулятивну та комунікативну